

УДК 378.1:159.9

Варнавська І.В.,

к.пед.н., доцент кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»,

Україна, м. Херсон

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ Й ОПОДАТКУВАННЯ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто проблему виховання морально-психологічної готовності як проблему успішного професійного становлення особистості фахівця до професійної діяльності. Досліджено особливості формування готовності до майбутньої діяльності фахівців напряму підготовки «Облік і оподаткування», які можуть обіймати посади керівника підприємств, установ та організацій; бути фахівцями з обліку, аудиту й оподаткування, а також консультантами; викладачами і науковими співробітниками економічного профілю. Проаналізовано успішність професійної й інших видів адаптації у процесі навчання. Проведено анкетування та інтерв'ювання студентів-першокурсників із метою виявлення установок на вступ до навчального закладу.

Ключові слова: професійне становлення, економічна освіта, облік і оподаткування, наступність навчання, адаптація школярів, морально-психологічна готовність.

Постановка проблеми. Проблема виховання морально-психологічної готовності як проблема успішного професійного становлення особистості фахівця в умовах вищої школи, поки що не знайшла всебічного відображення в психолого-педагогічних дослідженнях. Процес професійного становлення особистості – складний процес, при якому особистість поступово переходить із одного внутрішнього стану в інший. Тому при формуванні готовності до майбутньої діяльності фахівці напряму підготовки «Облік і оподаткування», які можуть обіймати посади: керівника підприємств, установи та організації (фінансовий директор, керівник групи обліку, керівник служби внутрішнього аудиту, керівник податкової інспекції); фахівці з обліку, аудиту і оподаткування (головний бухгалтер, бухгалтер-касир, бухгалтер-ревізор, бухгалтер-експерт, контролер-ревізор, економіст-аналітик, економіст з бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності, ревізор, аудитор, головний державний податковий інспектор, фахівець з управління активами); консультанти (консультант з економічних питань та обліку, консультант з податків і зборів); викладачі і наукові співробітники (викладач вищих навчальних закладів і коледжів з дисциплін напряму підготовки «Облік і оподаткування») важливо акцентувати увагу на «структурних ланках» особи, які складають основу готовності до успішного виконання професійних функцій.

Питання вдосконалення майстерності фахівця, його підготовки, створення умов для повноцінного особистісного розвитку знайшли відображення в історії педагогічної думки (А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський). Різні підходи до дослідження професійної діяльності фахівця зумовили й різні результати. Так, при одному підході результатом дослідження є перелік знань, умінь і навичок, які повинен мати спеціаліст. При іншому – сукупність професійних якостей, які забезпечують результативність діяльності фахівця. Цілком очевидно, що процес професійного становлення майбутніх спеціалістів економічного напряму стає можливим лише при наяв-

ності певного мінімуму умов як об'єктивного, так і суб'єктивного порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «психологічна готовність до діяльності» увели у психологічний обіг дослідники М.І. Д'яченко, Л.А. Кандибович, які стверджували: «Суть психологічної готовності: моральні та психологічні якості і можливості особистості; відношення свідомості і поведінки, суб'єктивності і об'єктивності свідомості» [3].

Загалом, готовність фахівців до професійної діяльності вивчали такі науковці, як Г.Д. Берегова, К.К. Платонов, А.А. Деркач, В.А. Сластьонін, В.П. Каширін, В.В. Краєвський, О.І. Власова, В.П. Параніч, В.С. Лозниця та ін.

В.А. Сластьонін, досліджуючи проблему психологічної готовності до професійної діяльності, визначає її як цілісний прояв всіх сторін спеціаліста, виділяючи пізнавальні, емоційні та мотиваційні компоненти. Ним виділяються умови формування готовності до творчої праці: 1) самостійність і критичне засвоєння культури; 2) активну участь у вирішенні суспільно значущих завдань; 3) спеціальний розвиток творчого потенціалу особистості – її психічних процесів [8].

Нам імпонує підхід щодо проблеми морально-психологічної готовності фахівців, запропонований Г.Д. Береговою з урахуванням різноманітних методологічних підходів до вивчення особистості та психологічної готовності: «Різноманіттю методологічних орієнтацій у вивченні особистості відповідає та різноманітність образів людина: «людина відчуваюча» (як сума відчуттів, знань, умінь і навичок; людина як пристрій з переробки інформації); «людина-споживач» (як система інстинктів і потреб); «запрограмована людина» (у поведінкових науках – як система реакцій, у соціальних – як носій соціальних ролей); «діяльнісна людина» (людина, здійснююча вибір; людина як виразник смислів і цінностей» [1, 37].

Тому **метою статті** є визначення морально-психологічної готовності фахівців напряму підготовки «Обліку і оподаткування» до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійне мовлення – одна з домінуючих якостей майбутнього фахівця з обліку, аудиту й оподаткування, керівника підприємств, установи та організації важливий елемент морально-психологічної підготовки, оскільки високий рівень культури мовлення є показником загальної розвинутоності педагога, його професійної комунікації. Однак вирішення завдань, пов'язаних з формуванням мовленнєвих навичок майбутніх спеціалістів, перебуває у прямій залежності не тільки від орієнтації студентів на спеціальність, а й від пристосування їх до професійну діяльності.

Процес професійного становлення студента має бути невідривним від формування високої в нього соціальної значущості професії, прагнення оволодіти нею. Студенти-першокурсники – це вчорашні школярі, які мають певні знання й навички. Завдання викладача – допомогти майбутнім спеціалістам адекватно оцінити рівень своїх можливостей, визначити нахили й уподобання, обрати той вид діяльності, в якому найповніше сформується професійні вміння. Для студента, безперечно, дуже важливим є вміння швидко й точно сприймати й відтворювати усне й писемне слово, адже «слово – головна зброя будь-якого спеціаліста, головний засіб впливу на вихованців». На I-му курсі більш суттєвим фактором, який впливає на формування мовлення студентів, є процес адаптації до умов навчання й життя у вищому закладі освіти.

Адже ефективність діяльності підприємства значно залежить від організації бухгалтерського фінансового, управлінського та податкового обліку, зовнішнього і внутрішнього контролю. Тому на ринку праці попит на фахівців з напряму підготовки «Облік і оподаткування» завжди високий. Вивчаючи цю спеціальність, студенти відкривають для себе таємниці формування економічної інформації, яка використовується для управління підприємством, оволодіють мистецтвом бухгалтера, аналітика й аудитора, податкового інспектора.

У спеціальній літературі виділяються два аспекти адаптації студентів: соціально-психологічний і професійний. Поняття професійної адаптації студента залежить від умов, змісту й організації навчального процесу, вироблення навичок самостійної й дослідницької роботи. Процес цей носить творчий характер, у ході якого формуються навички й уміння раціональної організації навчальної діяльності.

Основна проблема – психологічні труднощі процесу адаптації. А найважливіші причини, які ведуть студентів молодших курсів до низької адаптації, такі:

- невміння спланувати й організувати вільний від аудиторних занять час, раціонально використати його;
- слабкі навички самостійної роботи, незнання методику й техніку раціональної роботи;
- невміння переробляти великий обсяг наукової й навчальної літератури;
- недостатній рівень сформованості культури мовлення.

Вступивши до вищого навчального закладу, першокурсники продовжують здійснювати звичну для них навчальну діяльність, але вона фактично протікає в умовах самостійної регуляції й інтенсивності, ритмічності, і нарешті, при абсолютно іншій цільовій спрямованості засвоєння знань, так як університет – навчальний заклад, де студенти здобувають різні професію. Деякі студенти

продовжують ставитися до занять так, як у школі, тобто як до процесу накопичення знань. Труднощі періоду адаптації прямо залежать від наступності шкільних і вузівських впливів. Тому дуже важливо знати, як формується сьогоднішній студент у школі. Цією проблемою вища школа займаються достатньо глибоко. Так, у дослідженнях адаптації студентів-першокурсників, які проводяться у ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», обов'язково простежується зв'язок з рівнем попередньої підготовки, типом школи, яку закінчував теперішній студент, участь в олімпіадах, Малих академіях, гуртках тощо.

Успішність професійної й інших видів адаптації у процесі навчання багато в чому визначається причинами вибору певного закладу абітурієнтом і його готовністю оволодіти конкретною спеціальністю. Проведене анкетування та інтерв'ювання виявило, що третина студентів-першокурсників вступила до навчального закладу без чіткої установки на оволодіння професією. Результати опитування студентів I-го курсу економічного факультету, спеціальності «Облік і оподаткування» показали значний відсоток невизначених і заперечних відповідей на запитання: «Як ви ставитесь до своєї майбутньої професійної діяльності?» Це свідчить про те, що студенти не завжди добре уявляють специфіку обраної професії, не мають чітких професійних установок, не пов'язують свої плани на майбутнє з професією, яку одержують у навчальному закладі. Їх інтерес до навчання – це прагнення пізнати щось нове заради отримання диплома.

Звертаючи увагу на наступність загальноосвітньої школи на вишу, слід мати на увазі перш за все загальнонаукову підготовку й розвиток учнів, той фундамент знань, умінь і навичок, які формує середня школа і з якими її випускники приходять у вищий навчальний заклад, а також єдність вимог вишу і школи до загальноосвітньої підготовки й моральної спрямованості особистості. Наступність передбачає готовність випускників школи до навчання в університеті, здатність до систематичної розумової роботи, що визначається інтелектуальним розвитком, оволодіння методами самоосвіти. Наявність цих якостей не менш важлива, ніж міцні знання основ науки.

Для визначення рівня мовленнєвої сформованості студентів I курсу економічного факультету були використані такі методи: письмове опитування, анкетування, тестування. Отримані результати дозволяють зробити деякі висновки: здобуті в школі знання не відповідають вимогам вищої школи; у студентів домінують низький і середній рівні сформованості професійного мовлення. Виявлення, усвідомлення й подолання цих труднощів – важлива умова швидкої адаптації.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, недостатня шкільна підготовка з основних предметів, пристосованість до умов життя й навчання в університеті, а також розрив вимог середньої й вищої школи – основні умови повільної адаптації, а інколи й неуспішності студентів першого курсу. Щоб ліквідувати такий розрив, необхідно підвищити рівень навчання в старших класах школи з урахуванням вимог вишу до загальноосвітньої підготовки й розвитку студентів молодших курсів. Це дозволить почати навчання у вищому навчальному закладі,

спираючись на той фундамент знань, умінь і навичок, які повинна давати школа своїм випускникам. Найбільш ефективна наступність, коли між вищою й середньою школою встановлюються прямі зв'язки: викладачі університету й учителі школи разом проводять дослідницьку роботу, викладачі беруть безпосередню участь у навчально-виховному процесі школи, читають лекції, ведуть спецсемінари, спецкурси, факультативи в базових школах і навчальних закладах нового типу (ліцеї, гімназії, коледжі тощо).

Слід додати, сприяють успішній і швидкій адаптації першокурсників заняття в центрі довузівської підготовки та міжнародної освіти. Студенти, які навчалися там, мають чітку професійну спрямованість, глибоку теоретичну підготовку, достатній словниковий запас, психологічно підготовлені до діяльності університету (заняття з фахових дисциплін і предметів, які абітурієнти складають на ЗНО або як вступні, проводяться на базі університету). Отже, щоб досягти високого рівня сформованості майбутніх фахівців, слід урахувати цілий комплекс психологічних чинників, які впливають на становлення особистості.

Література

1. Берегова Т.Д. Освітньо-виховний потенціал філософських знань у системі вищої аграрної освіти в Україні: Монографія / Т.Д. Берегова. – Херсон: Айлант, 2012. – 312 с.
2. Берегова Т.Д. Філософія людини та суспільства: Тематичний курс лекцій для магістрантів / Т.Д. Берегова, А.М. Лещенко. – Херсон, 2011. – 148 с.
3. Дьяченко М.И. Психологическая проблема готовности к деятельности. / М.И. Дьяченко, А.А. Кандибович. – Минск: БГУ, 1976. – С.49-52.
4. Кондрашова Л.В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності. / Л.В. Кондрашова. – К.: Вища школа, 1984. – 56 с.
5. Навчальний процес у вищій педагогічній школі. / За заг. ред. О.Т. Мороза. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2003. – 267 с.
6. Петровський А.В. Психологія. / А.В. Петровський, М.Т. Ярошевський. – М.: Academia 1998. – 512 с.

7. Синиця І.О. Педагогічний такт та майстерність учителя. / І.О. Синиця. – К.: Радянська школа, 1981. – 319 с.
8. Сластенин В.А. Психологія і педагогіка. / В.А. Сластенин, В.П. Каширин. – М.: Академія, 2010. – 480 с.
9. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи. / М.М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2006. – 352 с.
10. Яблонко В.Я. Психолого-педагогічні основи формування особистості. / В.Я. Яблонко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 220 с.

References

1. H.D. Berehova Educational Potential of Philosophical Knowledge in the System of Higher Agrarian Education in Ukraine: Monograph / H.D. Berehova. – Kherson: Ailant, 2012. – 312 p.
2. H.D. Berehova Philosophy of man and society: Thematic course for lectures for undergraduate students / H.D. Berehova, A.M. Leschenko. – Kherson – 2011. – 148 p.
3. M.I. Diachenko Psychological problem of readiness for activity / M.I. Diachenko, L.A. Kandibovich. – Minsk: BГУ, 1976. – pp. 49-52.
4. L.V. Kondrashova Moral and psychological readiness of a student for teaching / L.V. Kondrashova. – K.: Vyscha shkola (High school), 1984. – 56 p.
5. Educational process in higher pedagogical school. / For the community edit of O.H. Moroz – K.: NPU named after M.P. Dragomanov, 2001. – 267 p.
6. A.V. Petrovskiy Psychology. / A.V. Petrovskiy, M.H. Yaroshevskiy. – M.: Academia 1998. – 512 p.
7. I.O. Synytsia Pedagogical Cycle and Skill of the Teacher / I.O. Synytsia. – K.: Radianska shkola (Soviet school), 1981. – 319 p.
8. V.A. Slastenyn Psychology and pedagogy: study. Post. for the stud higher studying Institution / V.A. Slastenyn, V.P. Kashyryn – Moscow: Academia, 2010. – 480 p.
9. M.M. Fitsula High School Pedagogy / M.M. Fitsula. – K.: Akademvydav (Academic publishing), 2006 – pp 352.
10. V.Ya. Yablonko Psychological and pedagogical bases of personality formation o/ V.Ya. Yablonko. – K.: Tsentr uchbovoi literatury (Center for Educational Literature), 2008. – 220 p.

Varnavska I.V.,

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
of the Department of Philosophy and Socio-Humanitarian Disciplines Kherson State Agrarian University,
Ukraine, Kherson*

MORAL AND PSYCHOLOGICAL READINESS OF SPECIALISTS IN ACCOUNTING AND TAXATION FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

The article deals with the problem of moral and psychological readiness education as a problem for successful professional formation of a specialist's professional activity.

The peculiarities of readiness formation for the future activity of the training direction specialists of «Accounting and taxation», which can occupy the position of head enterprises, institutions and organizations, have been studied, to be accounting, auditing and taxation specialists, as well as consultants; teachers and research staff of the economic profile.

The success of professional and other types of adaptation in the process of training is analysed. A questionnaire and interviewing of freshmen students were conducted in order to identify the installation for admission to an educational institution.

Key words: professional formation, economic education, accounting and taxation, continuity of training, students' adaptation, moral and psychological readiness.